

УДК 796.011.1:656.7.071.7:351.814.263.2

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295086>

ХОМЕНКО ПАВЛО

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3065-9095>

(Полтава)

Placeofwork: V.G.Korolenko Poltava National Pedagogical University

Country: Ukraine

e-mail: homenko1402@ukr.net

ФЕНІЧ РОСТИСЛАВ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0756-3353>

(Полтава)

Placeofwork: V.G.Korolenko Poltava National Pedagogical University

Country: Ukraine

e-mail: fenich999@gmail.com

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В УМОВАХ МОДЕЛЮВАННЯ УМОВ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Мета статті полягає в дослідженні педагогічних засад професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів через аналіз літературних джерел та досвіду професійної підготовки у військовій галузі, використовуючи методи моделювання умов бойової діяльності. Визначено ключові аспекти педагогічних засад професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів та вказує на важливість цієї підготовки для успішної військової діяльності в умовах бойових операцій. Наведено аналіз навчальних програм закладів вищої військової освіти, що свідчить про проблему формування професійно-прикладної фізичної підготовки, а також розрив між складниками навчання, що не забезпечує реальну фізичну готовність до службово-бойових завдань.

Досліджено комплекс навичок та вмінь, які необхідні для ефективної дії в умовах бойових ситуацій; підкреслюється, що для успішної діяльності в екстремальних умовах важливий високий рівень фізичної підготовки та стійкість до психо-емоційних труднощів. Розглянуто комплекс факторів фізичної підготовки здобувачів військового вищого навчального закладу, які містять чотири ключові складники: освітній, мотиваційно-ціннісний, практико-діяльнісний та фізичний. Встановлено, що успішне вдосконалення вимагає постійної зміни умов, варіативності тренувальних засобів та науково обґрунтованого дозування навантажень.

Проаналізовано результати експертних оцінок фізичної підготовки здобувачів вищої військової освіти, виявляючи низку стандартних недоліків, таких як відсутність ситуацій моделювання бойової діяльності та неврахування специфіки служби. Зазначено важливість модернізації змісту програми з фізичного виховання з фокусом на моделюванні бойових умов.

Ключові слова: майбутній офіцер, військово-професійна підготовка, професійно-прикладна фізична підготовка, моделювання умов бойової діяльності.

Постановка проблеми. Особливий акцент у підготовці майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти України робиться на розвиток їхніх прикладних фізичних якостей. Сучасний фахівець у сфері оборони повинен володіти високим рівнем фізичної підготовки для ефективної діяльності в умовах бойових операцій.

Отже, важливість вивчення даної проблеми визначається:

- постійно зростаючими вимогами до професійної підготовки майбутніх фахівців військової галузі;
- вдосконаленням форм і методів розвитку прикладних компетентностей у процесі професійної підготовки офіцерів;
- особливою роллю фізичної підготовки у забезпеченні готовності до службово-професійної діяльності майбутніх офіцерів Збройних Сил України;
- важливістю військово-прикладних та службово-прикладних навичок учасників військових дій або екстремальних ситуацій.

Принцип органічного взаємозв'язку фізичного виховання з трудовою діяльністю та військовою практикою найбільш конкретно реалізується у сфері професійно-прикладної фізичної підготовки. Навіть при тому, що цей принцип охоплює всю соціальну систему фізичного виховання, його особливе вираження відзначається саме в професійно-прикладній фізичній підготовці (Гвоздецька, Рибалко, Чередніченко, 2017).

Аналіз навчальних програм з фізичного виховання закладів вищої військової освіти свідчить про наявність проблеми формування професійно-прикладної фізичної підготовленості. З одного боку, відзначається достатньо обґрунтований зміст навчання майбутніх офіцерів, з іншого, розірване функціонування його складників, які не забезпечують реальну фізичну готовність здобувачів до виконання службово-бойових завдань в умовах бойової операції.

Необхідність вирішення цього протиріччя у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів, розробка науково обґрунтованих рекомендацій, що дозволяють швидко та ефективно реалізувати спеціальні фізичні здібності, професійно-прикладні вміння та навички в обстановці, яка максимально наближена до виконання бойових завдань, визначила вибір теми дослідження.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Вивчення загально-педагогічних аспектів професійно-прикладної фізичної підготовки у закладах вищої освіти здійснено в працях вітчизняних науковців: С. Гвоздецької, П. Рибалко, С. Чередніченко, Л. Пилипея, Е. Маляра, В. Будного та інших.

Проблема професійно-прикладної підготовки майбутніх офіцерів стала предметом дослідження Ю. Антошківа, О. Зарічанського, Ю. Фіногенова, С. Жембровського, В. Волкова, Ю. Бородін, М. Красоти, О. Піддубного, О. Камаєва, В. Паєвського, О. Шевченка, В. Кирпенка, В. Кондратюка та інших.

Ю. Бородін досліджував фізичну підготовку курсантів інженерно-операторського профілю (Бородін, 2009); М. Красота вивчав спеціальну фізичну підготовку офіцерів чергового бойового розрахунку командного центру Військово-морських Сил України (Красота, 2007); у працях О. Піддубного увагу зацентовано на методологічних підходах до класифікації військовослужбовців ЗСУ за професійними угрупованнями залежно від вимог військово-професійної діяльності до їх фізичного стану (Піддубний, 2009); О. Камаєв, В. Паєвський, О. Шевченко наголошують на важливості поточного контролю показників фізичної підготовленості курсантів військового (Камаєв, Паєвський, Шевченко, 2013); В. Кирпенко, В. Кондратюк також наголошують на важливості розробки діагностичної моделі визначення ступеня готовності військових фахівців до управління процесом фізичної підготовки (Кирпенко, Кондратюк, Піддубний, 2012); в дослідженнях В. Климовича, В. Романчука, І. Шлямора запропоновано порівняльний аналіз фізичної підготовленості курсантів ЗВО Сухопутних військ різних спеціальностей (Климович, Романчук, Шлямор, 2012). В той же час фактично не вивченими залишаються питання вдосконалення методичних аспектів професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами моделювання умов бойової діяльності.

Мета статті – на основі аналізу комплексу літературних джерел та досвіду професійної підготовки фахівців військової галузі дослідити педагогічні засади професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами моделювання умов бойової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність фахівців військової галузі включає вирішення різноманітних нестандартних завдань під час бойових дій і виявляється в високому рівні нервово-емоційного та фізичного напруження, обмеженому часі при виконанні бойових завдань, відсутності необхідних санітарно-гігієнічних та епідеміологічних умов. Умови військово-професійної діяльності, обсяг та характер завдань під час бойових дій ставлять особливі вимоги до психофізичного стану організму та рівня професійно-прикладної фізичної підготовленості.

У ролі специфічного виду фізичного виховання, професійно-прикладна фізична підготовка є педагогічним процесом, спрямованим на забезпечення спеціалізованої фізичної готовності до обраної професійної діяльності. Іншими словами, це навчальний процес, який поповнює індивідуальний арсенал професійно важливих рухових вмінь та навичок, сприяючи розвитку фізичних та безпосередньо пов'язаних з ними здібностей, які визначають професійну ефективність у прямому або опосередкованому змісті.

Аналіз бойових ситуацій вказує на необхідність володіння військовослужбовцями комплексом професійно важливих навичок та вмінь: стріляти влучно з урахуванням впливову зовнішніх факторів; використовувати методи рукопашного бою у військовому обладнанні; ефективно використовувати місцевість та наявні ресурси для виявлення та ліквідації противника; швидко аналізувати та оцінювати ситуацію, враховуючи власні перспективи та можливості противника; витримувати психологічне протистояння та ефективно керувати кризовими ситуаціями; передбачати наміри противника та діяти на випередження; застосовувати психологічний тиск на противника, проявляти пильність; демонструвати сміливість та рішучість; дотримуватися принципів законності, чесності та порядності. Саме тому для успішних дій в екстремальних умовах (бойові дії, ліквідація наслідків аварій та екологічних катастроф) військовослужбовці повинні мати високий рівень фізичної підготовки та стійкість до психо-емоційних труднощів.

Результати контент-аналізу поняття «професійно-прикладна фізична підготовка» дозволили нам сформулювати інтегроване визначення - під прикладною фізичною підготовкою ми розуміємо цілеспрямоване використання засобів фізичного виховання для формування особистісно-професійних якостей здобувачів для конкретної професійної діяльності. Основними засобами формування професійних якостей майбутніх офіцерів визначено фізичні вправи в повній бойовій екіпіровці, військово-прикладні, службово-прикладні та національні види спорту.

Вивчивши праці низки авторів, ми прийшли до висновку, що фізична підготовка здобувачів військового ЗВО повинна має містити такі складники:

- освітній (принципи, засоби, методи зміцнення здоров'я та самовдосконалення у всіх сферах

особистості, підвищення фізичних та інтелектуальних резервів організму та ін.);

- мотиваційно-ціннісний (стійка мотивація до занять фізичною культурою та спортом, цінність військово-професійної діяльності, прагнення до самовдосконалення, самоосвіти, кар'єрного зростання);
- практико-діяльнісний (робота в команді, бажання брати участь у змаганнях з військово-прикладних, службово-прикладних, національних видів спорту);
- фізичний (фізична кондиція, фізична і розумова працездатність, адаптивні можливості тощо)

((Кирпенко, Кондратюк, Піддубний, 2012; Климович, Романчук, Шлямор, 2012).
Професійно-прикладна фізична підготовка є одним із аспектів у системі фізичного виховання, спрямованим на розвиток конкретних прикладних знань, рухових умінь і навичок, які сприяють реальній готовності здобувачів військових закладів вищої освіти до ефективного виконання своїх службових обов'язків.

Відповідно до мети основними завданнями професійно-прикладної фізичної підготовки є:

- оволодіння спортивно-технічними вміннями та навичками, підвищення функціональних можливостей організму, розвиток та удосконалення фізичних здібностей та якостей;
- підняття рівня фізичної та функціональної готовності та працездатності майбутніх офіцерів як факторів їх соціокультурного життя;
- отримання знань з основ теорії, методики та практики фізичного виховання;
- формування професійних якостей та психофізичної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності, шляхом розвитку спеціальних професійно значущих фізичних та психофізичних якостей, навичок та вмінь;
- виховання потреби у постійному фізичному вдосконаленні та систематичних заняттях фізичними вправами;
- підвищення резистентності організму до негативного впливу умов професійної діяльності, сприяння розширенню його адаптаційних можливостей та збереженню та зміцненню здоров'я;
- цілеспрямований розвиток фізичних здібностей, специфічних для професійної діяльності майбутнього офіцера;
- розвиток професійно важливих психічних якостей для конкретної діяльності, таких як воля, оперативне мислення, якості уваги, емоційна стійкість, швидкість прийняття та інші;
- підвищення функціональної стійкості організму до негативного впливу факторів специфічних умов бойової діяльності, таких як гіпокінезія, екстремальні температурні умови, знаходження на великій висоті, дія токсичних речовин та інші.

Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх офіцерів до високопродуктивної роботи орієнтується на такі напрямки:

- вивчення та володіння прикладними вміннями та навичками, що є складовими окремих видів спорту;
- акцентований розвиток окремих фізичних та спеціальних якостей, які є особливо важливими для високопродуктивної роботи фахівця у військовій сфері;
- отримання прикладних знань і вмінь застосовувати засоби фізичної культури у режимі роботи та відпочинку з урахуванням екстремальних умов роботи та вікових особливостей.

На основі вивчення комплексу літературних джерел та досвіду професійно-прикладної фізичної підготовки нами встановлено, що ефективне вдосконалення спеціальних рухових можливостей фахівців військової галузі відбувається лише при постійній зміні зовнішніх умов, варіативності тренувальних засобів, науково обґрунтованому дозуванні навантажень, раціональному плануванню періодів відпочинку, послідовності вирішення різноманітних рухових завдань з орієнтацією на індивідуальні особливості здобувачів.

Аналіз результатів експертних оцінок дозволив виявити стандартні недоліки у фізичній підготовці здобувачів вищої військової освіти:

- відсутність ситуацій моделювання бойової діяльності в освітньому процесі (87,9%);
- неврахування специфіки служби при навчанні військово-прикладним руховим вмінням та навичкам (77,1%);
- обмежений обсяг рухових вправ в умовах, наближених до бойових (69,7%);
- проведення стрілецької підготовки виключно на полігоні (61,9%);
- вивчення прийомів і дій рукопашного бою без зброї в типових (стеріотипних) ситуаціях (54,1%);
- відсутність комплексних нормативних показників, які включають біг на різні відстані, стрільбу з різних вихідних положень, плавання в уніформі зі зброєю (43,1%);
- удосконалення прийомів рукопашного бою виключно при пасивному опорі партнера (11,1%).

Аналіз професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів вказує на необхідність модернізації змісту відповідних розділів навчальної програми з фізичного виховання, з основним акцентом на моделювання умов бойової діяльності та створення екстремальних ситуацій у процесі фізичної підготовки.

Принцип органічного поєднання навчальної дисципліни «Фізична культура» на військових факультетах з практикою майбутньої військової спеціальності найбільш конкретно реалізується у професійно-прикладному спрямуванні фізичної підготовки. Хоча цей принцип відноситься до всієї системи фізичного виховання, саме в професійно-прикладній фізичній підготовці він має своє специфічне вираження. Тому

різні військові факультети мають відмінну змістовну професійно-прикладну фізичну підготовку, оскільки вимоги до фізичної підготовки військовослужбовців різних військових спеціальностей, впливаючи з особливостей військово-професійної діяльності особового складу та необхідних якостей для успішного виконання обов'язків по службі, будуть різними.

Моделювання бойових дій майбутніх офіцерів включає такі основні компоненти: «збиваючі» фактори (втома, ускладнення зовнішньої обстановки, сенсорне перевантаження, обмеження простору для рухів, максимальна психоемоційна напруга, обмеження поля зору, температурні перепади); набір бойових завдань (мінування та розмінування ділянки місцевості, побудова мостових переправ за умов негоди, відбивання дій противника, завдання вогневого удару по підрозділах противника); екстремальні умови проведення навчальних та бойових дій (подолання замінованої ділянки місцевості, подолання водних перешкод у холодний час, виконання бойових завдань в засобах індивідуального захисту за умов високих і низьких температур, атакуючі дії під вогнем противника).

Висновки. Професійно-прикладна фізична підготовка військових фахівців є надзвичайно актуальною і важливою складовою військової готовності та ефективності. Вона впливає на різні аспекти, такі як фізична витривалість, сила, швидкість, гнучкість, координація і взаємодія в команді. Фізична підготовка, що входить до системи фізичного виховання здобувачів військових ЗВО, є основним елементом бойової підготовки військ та невідемним складником військової освіти та виховання військовослужбовців. Виконання професійних обов'язків військовослужбовців передбачає розв'язання комплексу нестандартних завдань під час бойових дій, що виражається високою нервово-емоційною та фізичною напругою. Зазначається також дефіцит часу при виконанні бойових завдань, відсутність необхідних санітарно-гігієнічних та епідеміологічних умов, а також специфічне розташування об'єктів водопостачання та харчування. Умови служби військовослужбовців, об'єм та характер розв'язуваних ними завдань у бойових діях ставлять особливі вимоги до психофізичного стану їхнього організму та рівня професійно-прикладної фізичної підготовленості. Загалом, професійно-прикладна фізична підготовка є ключовою для забезпечення оптимальної функціональності військових фахівців у сучасних умовах бойової діяльності.

Перспективи подальших досліджень бачаємо в розробці комплексу методологічних підходів до професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів (компетентнісний, діяльнісний, особи-стісний, культурологічний, ресурсний).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бородін Ю. А. Фізична підготовка курсантів ВВНЗ інженерно-операторського профілю. Київ, 2009. 417 с.
- Камаєв О. І., Паєвський В. В., Шевченко О. О. Поточний контроль показників фізичної підготовленості курсантів військового закладу різних курсів навчання. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 2. С. 18–21.
- Кирпенко В. М., Піддубний О. Г., Кондратюк В. І. Діагностична модель визначення ступеня готовності військових фахівців до управління процесом фізичної підготовки. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 1 (26). С. 30–35.
- Климович В., Романчук В., Шлямор І. Порівняльний аналіз фізичної підготовленості курсантів ВНЗ Сухопутних військ різних спеціальностей. *Молода спортивна наука України*. 2012. Вип. 16, т. 2. С. 166–170.
- Красота В. М. Спеціальна фізична підготовка офіцерів чергового бойового розрахунку командного центру Військово-морських Сил України : дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту. Севастополь, 2007. 222 с.
- Піддубний О. Г. Методологічні підходи до класифікації військовослужбовців ЗСУ за професійними угрупованнями залежно від вимог військово-професійної діяльності до їх фізичного стану. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2009. Серія 5. Вип. 14. С. 172–176.

REFERENCES

- Borodin, Yu. A. (2009). *Fizychna pidhotovka kursantiv VVNZ inzhenerno-operatorskoho profilu* [Physical training of cadets of VVNIZ engineering-operating profile]. Kyiv [in Ukrainian].
- Kamaiev, O. I., Paievskiy, V. V., & Shevchenko, O. O. (2013). Potochnyi kontrol pokaznykiv fizychnoi pidhotovlenosti kursantiv viiskovoho zakladu ryznykh kursiv navchannia [Current control of indicators of physical fitness of military institution cadets of various training courses]. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk* [Slobozhan scientific and sports bulletin], 2, 18-21 [in Ukrainian].
- Kyrpenko, V. M., Pidubnyi, O. H., & Kondratiuk, V. I. (2012). Diahnostychna model vyznachennia stupenia hotovnosti viiskovykh fakhivtsiv do upravlinnia protsesom fizychnoi pidhotovky [Diagnostic model for determining the degree of readiness of military specialists to manage the process of physical training]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy* [Bulletin of the National Defense University of Ukraine], 1 (26), 30-35 [in Ukrainian].
- Klymovych, V., Romanchuk, V., & Shliamor, I. (2012). Porivnialnyi analiz fizychnoi pidhotovlenosti kursantiv VNZ Sukhoputnykh viisk ryznykh spetsialnostei [Comparative analysis of the physical fitness of cadets of universities of the Ground Forces of various specialties]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy* [Young sports science of Ukraine], 16, 2, 166-170 [in Ukrainian].
- Krasota, V. M. (2007). *Spetsialna fizychna pidhotovka ofitseriv chervovoho boiovoho rozrakhunku komandnoho tsentru Viiskovo-morskykh Syl Ukrainy* [Special physical training of officers of the regular combat calculation of the command center of the Naval Forces of Ukraine]. (PhD diss.). Sevastopol [in Ukrainian].
- Piddubnyi, O. H. (2009). Metodolohichni pidkhody do klasyfikatsii viiskovosluzhbovtziv ZSU za profesiinymy uhrupovanniamy zalezno vid vymoh viiskovo-profesiinoi diialnosti do yikh fizychnoho stanu [Methodological approaches to the classification of servicemen of the Armed Forces of Ukraine by professional groups depending on the requirements of military professional activity and their physical condition]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova* [Scientific journal of the M.P. Dragomanov NPU], 5, 14, 172-176 [in Ukrainian].

PAVLO KHOMENKO
ROSTYSLAV FENICH

PROFESSIONAL-APPLIED PHYSICAL TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN SIMULATED COMBAT CONDITIONS

Annotation. The article is devoted to the development of applied physical qualities in the training of future officers in higher military educational institutions of Ukraine. It identifies key aspects of the pedagogical principles of professional-applied physical training of future officers and indicates the importance of this preparation for successful military activities in combat operations. The analysis of the educational programs of higher military education institutions highlights the issue of forming professional-applied physical training, as well as the gap between the components of it, which does not provide real physical readiness for service and combat missions.

The purpose of the article is to study the pedagogical principles of professional-applied physical training of future officers through the analysis of literary sources and experience of professional training in the military field, using methods of modeling the conditions of combat activity.

The complex of skills and abilities necessary for effective action in combat situations has been examined emphasizing that a high level of physical fitness and resilience to psycho-emotional difficulties are crucial for successful activity in extreme conditions.

A complex of factors in the physical training of military higher educational students is considered and contains four key components: educational, motivation-value, practical-activity and physical. It has been established that successful improvement requires constant change in conditions, variability of training equipment and a scientifically based dosage of loads.

The results of expert assessments of the physical training of higher military education students are analyzed, revealing a number of standard shortcomings, such as the absence of combat activity simulation situations and failure to take into account the specifics of military service. The importance of modernizing the content of the physical education program with a focus on modeling combat conditions is highlighted. The principle of an organic combination of physical training with training in future military activities, especially in professional-applied physical training, is highlighted. Combat modeling is justified through components and conditions that take into account extreme situations and the specifics of military-professional activities.

Keywords: *future officer, military-professional training, professional-applied physical training, simulation of combat activity conditions.*